

**PRIVATNE VOJNE I BEZBJEDNOSNE KOMPANIJE U
UNUTRAŠNJIM I MEĐUNARODNIM ODNOSIMA**

**PRIVATE MILITARY AND SECURITY COMPANIES IN DOMESTIC
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

Pregledni znanstveni članak

*Doc. dr. Marjanović Marjan**

*Prof. dr. Nedžad Korajlić**

*Doc. dr. Hajdarović Amela**

*Bojana Karaica, mag. Iur.**

Sažetak

Privatna vojna i bezbjednosna industrija postala je važan dio međunarodne ekonomije. Rastuća uloga privatnih vojnih i bezbjednosnih službi, posebno tamo gdje su one preuzele funkcije koje je prethodno imala država, još jasnije naglašava potrebu za razvojem i postavljanjem standarda za poštovanje ljudskih prava od strane PMSC i njihovog osoblja. Pokušaj razlikovanja PMC i PSC je doživio neuspjeh jer ove dvije varijante mogu biti odjeljena iste kompanije i ponekad se koriste naizmjenično, što otežava odgovornost, posebno u slučaju kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. Upotreba PMSC od strane Međunarodnih organizacija i država je postala uobičajena. Međunarodni zakoni su nejasni, široki, lako ih je zaobići i teško ih je kreirati, sa suprotstavljenim definicijama plaćenika i PMSC u kombinaciji sa državama koje mogu da obezbijede lak put za zaobilaznje zakona. Regulatorno okruženje od značaja za industriju PMSC je dvosmisleno kao rezultat poroznih zakonskih granica i neusaglašenih politika zbog konkurentskih političkih i pravosudnih sistema: nacionalnog, regionalnog i međunarodnog. Shodno tome, neophodno je razmotriti kako bi

**Institut za procjenu rizika i kritičnu infrastrukturu , e-mail: marjan.marjanovic@iprki.me*

**Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, e-mail: nkorajlic@fkn.unsa.ba*

**Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak, e-mail: amela.hajdarovic@ceps.edu.ba*

**Veleučilište Velika Gorica, e-mail: bojanakaraica@yahoo.com*

se dvosmislenosti mogle smanjiti i pretvoriti u pravnu sigurnost putem tvrdog i mekog prava kako bi se spriječile povrede ljudskih prava.

Ključne riječi: PMSC, MHP, bezbjednost, međunarodni odnosi, međunarodne organizacije.

Abstract

The private military and security industry has become an important part of the international economy. The growing role of private military and security services, especially where they have taken over functions previously held by the state, underscores even more clearly the need to develop and set standards for respect for human rights by PMSCs and their personnel. Attempts to distinguish between PMC and PSC have failed because the two variants can be divisions of the same company and are sometimes used interchangeably, making accountability difficult, especially in the case of human rights and international humanitarian law violations. The use of PMSC by International Organizations and States has become common. International laws are vague, broad, easily circumvented and difficult to create, with conflicting definitions of mercenaries and PMSCs combined with states that can provide an easy way to circumvent the law. The regulatory environment relevant to the PMSC industry is ambiguous as a result of porous legal boundaries and inconsistent policies due to competing political and judicial systems: national, regional and international. Accordingly, it is necessary to consider how ambiguities could be reduced and turned into legal certainty through hard and soft law to prevent human rights violations.

Key words: PMSC, IHL, security, international relations, international organizations.

1. UVOD

Tokom poslednjih nekoliko decenija, evidentna je proliferacija nedržavnih aktera u važnim oblastima unutrašnjih i međunarodnih odnosa. Ovo zamagljivanje javno-privatnih granica je otežalo obezbjeđivanje

poštovanja međunarodnih humanitarnih konvencija i zakona. Privatne vojne kompanije su više angažovane u pružanju usluga vojsci, dok su Privatne bezbjednosne kompanije obezbjeđuju lica, zgrade i druge prostorije. Bez obzira na ove razlike, klasifikacija ovih kompanija ne odražava praksu, pošto se neke od kompanija bave čitavim spektrom aktivnosti, a neke imaju podružnice u različitim djelovima svijeta koje se bave ili vojnim ili bezbjednosnim aktivnostima. Tokom poslednjih nekoliko decenija, evidentna je proliferacija nadržavnih aktera u važnim oblastima unutrašnjih i međunarodnih odnosa, uključujući trgovinu, komunikacije, finansije i bezbjednost. Ovo zamagljivanje javno-privatnih granica je otežalo obezbjeđivanje poštovanja međunarodnih humanitarnih konvencija i zakona (Saner, 2015) (Ženevske konvencije, konvencije o zaštiti izbjeglica i zakona o ljudskim pravima). Vlade sve više izbjegavaju negativan publicitet i postavljaju stepene vjerodostojnog poricanja koristeći PMSC da rade na stvaranju rata i mira. Međunarodne organizacije i multinacionalne korporacije takođe zapošljavaju PMSC da obezbijede svoje brodove i osoblje od pirata, pobunjenika i terorističkih grupa na teritorijama visokog rizika. Neke procjene ukupnih godišnjih ugovora u industriji PMSC iznose preko 100 milijardi američkih dolara, ali često zavise od toga da li se prave razlike između privatnih vojnih kompanija i privatnih bezbjednosnih kompanija*. Privatne vojne kompanije su više angažovane u pružanju usluga vojsci, ali nijesu direktno angažovane u borbi, dok su Privatne bezbjednosne kompanije privatni izvođači koji obezbjeđuju lica, zgrade i druge prostorije: na primjer, čuvaju zgrade humanitarnih organizacija, uključujući Ujedinjene nacije (UN), u različitim djelovima svijeta. Bez obzira na ove razlike, klasifikacija ovih kompanija je prilično fluidna, pošto se neke od kompanija bave čitavim spektrom aktivnosti, a neke imaju podružnice u različitim djelovima svijeta koje se bave ili vojnim ili bezbjednosnim aktivnostima. Klasifikacija je zamagljena nedostatkom transparentnosti u ovom sektoru, što otežava dobijanje detaljnih podataka o osnivanju, resursima i poslovanju ovih kompanija. Zanimljiva karakteristika rastuće privatne vojne industrije je da mnoge njene kompanije rade kao „virtuelne kompanije“. Slično firmama za e-trgovinu ili kompanijama sa privremenim radnicima koje ograničavaju svoju potrošnju na osnovna sredstva, ove firme nemaju veliki broj stalno

* *CSEND (Centre for Socio-Eco-Nomic Development) (2019). Summary report: The evolution of warfare. Presented at the United National Library Event, Geneva, 5 December.*

zaposlenih(„stalne snage“) , već koriste baze podataka o kvalifikovanom osoblju i specijalizovanim podizvođačima (Singer, 2022) Od slučaja do slučaja, većina zaposlenih, nakon potpisivanja ugovora se upošljava, a potrebni resursi za najavljeni posao (obično sistemi oružja i druga vojna oprema) se brzo kupuju ili iznajmljuju sa međunarodnog tržišta. Takva globalna alokacija resursa izgrađuje veću kompetenciju u sklapanju ugovora sa manje operativnog zastoja u prebacivanju potrebnih resursa. (Singer, 2022) U poslovnom smislu, u poređenju sa državnim vojskom, veći dio kompanijske organizacije je fokusiran na zadatke i u kontaktu sa potrebama klijenata, što takođe gradi veću efikasnost. Iako bi moglo biti korisno bazirati se u oblastima bogatim potencijalnim regrutovanjem ili klijentelom (kao što su sjedišta MPRI-a i Vinnell-a u blizini Pentagona), to nije neophodno. U današnjem globalizovanom elektronskom svijetu, potencijalni zaposleni se mogu kontaktirati i regrutovati sa skoro bilo kojeg mjesta, a baze podataka i ugovori se mogu držati na mreži. Slično praksi u svijetu finansijskih usluga, brojne kompanije kao što je Sandline, imaju kancelarije na centralnim lokacijama kao što su London i Vašington, DC, ali su zapravo registrovane u okruženjima koja su pogodnija za kompanije, kao što su npr. poreski rajevi Bahama ili Kajmana.

Virtuelna priroda strukture takođe pruža potencijal za kratak, ali profitabilan poluzivot organizacije. Kompanije se mogu brzo raspasti i ponovo stvoriti kad god se za to ukaže potreba (bilo zbog potencijalne regulative, krivičnog gonjenja ili čak potrebe da se odbaci loš imidž brenda). Zatvaranje Executive Outcomes-a u decembru 1998. je izvanredan primjer ovoga. Kada je domaća regulativa postala problem, prvobitna firma sa sjedištem u Južnoj Africi transformisala se u nekoliko firmi koje se nalaze van zemlje. Virtuelna forma znači da, ako lokalni rizici postanu previsoki, kompanija jednostavno može „da krene dalje“. Ova fluidna struktura je glavni razlog zašto mnogi zagovornici PMC-a mogu da tvrde da PMC-ovi, po pravilu, ne rade protiv interesa njihovih matičnih država, jer ostaje činjenica da ako firma odluči da svoje sjedište postavi na određeno mjesto, vjerovatno je već izračunala da neće imati teških regulatornih problema sa tom određenom vladom (Herbst, 1999).

2. PMSC I MEĐUNARODNA BEZBJEDNOST

Mnogi postavljaju ozbiljna pitanja u vezi sa kapacitetom PMC-a da doprinese međunarodnoj bezbjednosti. Međutim, do sada kritičari generalno nijesu uspjeli da naprave bilo kakvu praktičnu ili teorijsku procjenu doprinosa PMC-a međunarodnoj bezbjednosti. Odgovor naučnika iz oblasti bezbjednosti na izazove koje postavlja PMC varira između otvorenog suprotstavljanja do usklađenijeg nastojanja da se PMC integriše u postojeće strukturne interpretacije međunarodne bezbjednosti.

PMC je, u prvom redu, korporativni entitet. Sama priroda PMC-a neizbježno znači da privatni vojni izvođači djeluju na način privatne kompanije, ono mora biti fiskalno odgovorno i profitabilno za dioničare i, kao takvo, sposobno je imati nacionalističku ili ideološku opredijeljenost za bilo koju državu ako je u skladu sa njegovim prvim prioritetom zarađivanja novca. Za mnoge države, nedostatak resursa predstavlja se kao glavni pokretač ekonomskog podsticaja za zapošljavanje snaga PMC-a, tako da delegiranje neborbenih uloga akterima PMC-a može se smatrati isplativom alternativom trošku konvencionalnih snaga.

Posljednje dvije decenije svjedočili smo proliferaciji zapošljavanja u PMC-u ne samo u ime vojske, već i po nalogu učesnika u mnoštvu građanskih ratova i vojnih sukoba u najnestabilnijim regionima svijeta, gdje je uključivanje takvih snaga, spasilo suverene vlade od potencijalno katastrofalnih *pokušaja državnog udara* i okončalo trajne periode građanske nestabilnosti.

Doprinos aktera PMC-a u osiguravanju rješenja unutrašnjih sukoba zabilježen je u brojnim slučajevima od Eritreje, Šri Lanke, Hrvatske i Balkana. Za teoretičare bezbjednosne uprave, takvi slučajevi su pokazali sposobnost PMC-a da ojača i doprinese domaćoj bezbjednosti državnih aktera. Integracija PMC aktera u državne bezbjednosne strukture predstavlja logičnu odluku državnih aktera kao odgovor na realno stanje bezbjednosti. Među državama članicama NATO-a, na primjer, pad domaće političke podrške velikim konvencionalnim vojskama je realnost i delegiranje neborbenih uloga akterima PMC-a smatra se isplativom alternativom trošku konvencionalnih snaga što odražava stavove javnosti u korist smanjene vojne potrošnje. Široko rasprostranjena integracija PMC-a unutar vojnog aparata državnih aktera dolazi u prvom redu kao rezultat logične potrage za

ekonomičnošću i efikasnošću. Osim ekonomičnosti i efikasnosti motivacija za upošljavanje snaga PMC-a u državnim vojnim strukturama je usvajanje sposobnosti koje nude akteri PMC-a u bezbjednosnim sektorima u kojima je privatni sektor tradicionalno jak, na primjer, obavještajne službe, komunikacije i sajber bezbjednost (Adams, 2022). Promjene u vođenju vojnih operacija podstaknute civilnim inovacijama i približavanje ratovanju putem mreže dovele su do sve većeg uključivanja korporativne ekspertize u istraživanje i razvoj i vojne operacije (Brzoska, 2006). Tamo gdje je potrebno, osim pomoćnih funkcija logistike i komunikacija, akteri PMC-a su u mogućnosti da popune većinu, ako ne i svaki, „nedostatak u sposobnostima“ koji se može pojaviti u datom sektoru nacionalne bezbjednosti.

Naučnici iz oblasti upravljanja su počeli da vide PMC kao pozitivnog pokretača aktivnosti nedržavnih aktera (Non-State Actors, NSA). Najbolji primjer za to je zagovaranje UN-a o korisnosti snaga PMC-a u kapacitetu očuvanja i izgradnje mira, jer se istorijski kao organizacija suprotstavljala ovim akterima. UN se pomjerio prema rastućem priznavanju potencijalne vrijednosti PMC snaga u mirovnim operacijama u svjetlu događaja u Ruandi, a sama organizacija je posljednjih godina pokazala sve veći spremnost da se angažuju PMC akteri da obezbijede bezbjednost za njene multinacionalne operacije. U osnovi ove promjene mišljenja, tvrde naučnici, leži normativno i kvalitativno uvažavanje PMC-a kao doprinosioca bezbjednosti tokom mirovnih operacija.

Drugi dio teoretičara međunarodne bezbjednosti tvrde da potencijalne koristi koje pružaju NSA aktivnost u regijama nestabilnosti mogu biti potkopane optužbama NGA, zaštićenih stranim PMC snagama, za širenje eksploatorskih korporativnih interesa ili interesa stranih vlada (Wood, 2022). Takvu zabrinutost propagira samo sumnjiv pravni status i odgovornost stranih PMC aktera dok rade pod NGA klijentima što može, u najboljem slučaju, dovesti do međusobne sumnje između lokalnog društva i aktera PMC-a, a u najgorem slučaju to može dovesti do situacija u kojima su se domaći zakoni i običaji prekršili uz neobavezno i raspaljivo zanemarivanje u ime pružanja bezbjednosti klijentima (Singer, 2022). Nasleđe prošlosti teško visi oko vrata PMC-a i onih koji se sa njim povezuju, dok obezbjeđivanje bezbjednosti nedržavnim organizacijama može im omogućiti da obavljaju svoj posao u nekim od najnestabilnijih

regiona svijeta, zapošljavanje privatnih vojnih aktera ne samo da podriiva konstruktivni angažman između NSA i civilnog društva, već služi i za stvaranje atmosfere nepovjerenja i neizvjesnosti.

Ove dvije dijametralno suprotne teorije ne mogu lako pomiriti negativne aspekte aktivnosti PMC-a sa potencijalno pozitivnim doprinosom međunarodnoj bezbjednosti. Mislim da pristup PMC-u kao bezbjednosnom akteru, posebno u smislu normativnih pristupa bezbjednosnim poslovima, može dati sveobuhvatniji odgovor na doprinos međunarodnoj bezbjednosti.

3. ODNOS PMSC PREMA HUMANITARNOM PRAVU

Prije svega, treba praviti razliku između privatne vojne bezbjednosne kompanije (PMSC) i plaćenika. PMSC su privatni poslovni subjekti koji pružaju vojnu ili bezbjednosnu pomoć državama, kompanijama ili drugim organizacijama. Sa druge strane, plaćenici su definisani članom 47. Dopunskog protokola I Ženevskih konvencija (AP I). Osoblje PMSC rijetko se može smatrati plaćenicom kako je to definirano u AP I.

MHP ne zabranjuje upotrebu PMSC i plaćenika tokom oružanih sukoba. Ipak, Konvencija Organizacije afričkog jedinstva o eliminaciji plaćenika u Africi iz 1977. i Međunarodna konvencija protiv regrutovanja, upotrebe, finansiranja i obuke plaćenika iz 1989. godine zabranjuju upotrebu plaćenika u oružanim sukobima. Ove konvencije kriminalizuju ne samo pribjegavanje plaćenicima već i učešće u oružanim sukobima kao plaćenik. MHP se primjenjuje na sve aktere prisutne u zemlji pogođenoj oružanim sukobom, samim time i na osoblje PMSC-a.

Status osoblja PMSC u oružanom sukobu utvrđuje se međunarodnim humanitarnim pravom, od slučaja do slučaja, posebno prema prirodi i okolnostima funkcija u kojima su uključeni.

Osim ako nijesu uključeni u oružane snage države ili imaju borbene funkcije za organizovanu oružanu grupu koja pripada strani u sukobu, osoblje PMSC-a su civili. shodno tome:

- oni možda neće biti ciljani;
- zaštićeni su od napada osim ako i za vrijeme dok direktno učestvuju u neprijateljstvima.

Ako, međutim, osoblje PMSC-a izvrši radnje koje predstavljaju direktno učešće u neprijateljstvima:

- gube zaštitu od napada tokom takvog učešća;
- ako budu zarobljeni, može im se suditi samo za učešće u neprijateljstvima, čak i ako nijesu počinili nikakva kršenja međunarodnog humanitarnog prava.*

Generalno govoreći, PMSC nijesu strane u sukobu, njihovo osoblje se može kvalifikovati kao civili koji direktno učestvuju u neprijateljstvima, ako se njihova dejstva kvalifikuju kao direktno učešće u neprijateljstvima (član 51(3) AP I, član 13(3) Dodatnog protokola II).

Osoblje PMSC može biti direktnog uključeno u neprijateljstva prilikom: čuvanja vojnih baza od napada protivničke strane, prikupljanja taktičkih vojnih obavještajnih podataka i upravljanja sistemima naoružanja u borbenoj operaciji. Ako djeluju u situacijama oružanog sukoba, osoblje PMSC mora poštovati MHP i može se smatrati krivično odgovornim za svako kršenje koje može počinuti, bez obzira da li ih angažuju države, međunarodne organizacije ili privatne kompanije.

Prema MHP, osoblje PMSC i plaćenici se smatraju civilima i ako budu zarobljeni, nemaju pravo na status ratnih zarobljenika, ali u svakom slučaju uživaju zaštitu koju daje Četvrta Ženevska konvencija o civilima. Rastuća uloga privatnih vojnih i bezbjednosnih službi, posebno tamo gdje su one preuzele funkcije koje je prethodno imala država, još jasnije naglašava potrebu za razvojem i postavljanjem standarda za poštovanje ljudskih prava od strane PMSC i njihovog osoblja. Privatizacija bezbjednostimože dovesti do toga da se posvećuje manje pažnje određenim funkcijama i oblastima, što dovodi do bezbjednosne nejednakosti i znači da određenim oblastima nije obezbijeđen osnovni nivo zaštite od nasilja. (Sklansky, 2011) Stoga je važno naglasiti primjenljivost instrumenata ljudskih prava na PMSC. Države na kraju imaju obavezu da osiguraju da ove kompanije i operativci poštuju instrumente ljudskih prava, kao što to čine i same države. Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima* i Međunarodni sporazum o

* ICRC, *International humanitarian law and private military/security companies – FAQ*, decembar 2013., pristupljeno 2022., <https://www.icrc.org/en/document/ihl-and-private-military-security-companies-faq>

* *General Assembly resolution 2200 A (XXI), annex.*

ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima postavljaju principe koji se odnose na osnovna prava pojedinaca, i koji se moraju poštovati. Nekoliko ugovora i principa takođe sadrži odredbe koje se primjenjuju na pružaoce javnih i privatnih usluga obezbjeđenja, kako u pogledu zabranjenih ponašanja (kao što je mučenje), tako i poželjnih prioriteta koje oni postavljaju u svojim aktivnostima. Neki od primjera su Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*, Konvencija o pravima djeteta i Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije. Ugovori kao što je Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima, koji je ratifikovala apsolutna većina država, uspostavljaju pravno obavezujuće mehanizme. Jedan od osnovnih pojmova koji leži u osnovi međunarodnog pravnog okvira je pravo na pravni lijek, što znači da države moraju uspostaviti mehanizam u kojem ljudi mogu tražiti obeštećenje ako su njihova prava povrijeđena. Također, odredbe Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima* primjenjive su na interakcije PMSC i njihovih zaposlenih sa javnošću.

PSC mogu sklapati ugovore sa državama, vladinim i nevladinim organizacijama i drugim privatnim subjektima. Specifične administrativne procedure se obično uspostavljaju za javno angažovanje vojnih usluga, na primjer, Program civilnog povećanja logistike SAD (LOGCAP).* Osnovna privatna pravila utvrđuju da je PSC dozvoljeno da sklapaju ugovore isključivo sa legitimnim i priznatim državama, međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i privatnim kompanijama, pažljivim razmatranjem njihove odgovornosti.* Što je još važnije, od PSC se traži da se ne angažuju u ugovorima koji bi mogli da krše pravila društveno odgovornog poslovanja koja regulišu pružanje usluga, u pogledu suštine, usklađenosti i pitanja sprovođenja.*

* *United Nations Treaty Series, vol. 1249, No. 20378.*

* *General Assembly resolution 217 A (III).*

* *Headquarters Department of the Army, Logistics Civil Augmentation Program: Army Regulation 700E-137, (Mar. 23, 2017., pristupljeno mart 2022., na: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN2768_AR700-137_Web_FINAL.pdf*

* *ISOA Code of Conduct Version 13.2, International Stability Operations Association, pristupljeno mart 2022., na: <https://stability-operations.org/page/Code>*

* *International Code of Conduct for Private Security Service Providers, pristupljeno 2022., na: https://icoca.ch/wp-content/uploads/2022/01/INTERNATIONAL-CODE-OF-CONDUCT_Amended_2021.pdf*

Međutim, transnacionalna privatna regulativa ne primorava PSC da unesu pravila CSR*-a u ugovore. Ovo je bilo predmet kritike, posebno zato što su postojeća međunarodna pravila o ljudskim pravima koja se odnose na privatne kompanije obično ugrađena u meke pravne instrumente, kao što su Ruggiejevi principi o korporativnoj odgovornosti, (Ruggie, 2011) i stoga se mogu učiniti obaveznim samo ako budu uključeni u ugovorne klauzule, prema standardnim kolizionim pravilima. (Cottier, 2006) Što se tiče pružanja usluga, u skladu sa postojećom javnom regulativom, od propisno licenciranih PMSC se traži da poštuju norme koje regulišu trgovinu oružjem i da poštuju etičke standarde ugovorne strane, zakone države „domaćina“, ljudska prava, međunarodno humanitarno pravo i najbolje prakse u nastajanju.*

Pozivanje na postojeća javna pravila je važno, jer potencijalno primorava PSC da se pridržavaju obaveza koje bi inače mogle biti neprimjenljive. Ovo se posebno odnosi na međunarodna pravila, na primjer, Konvenciju protiv torture,* koja se prvenstveno odnosi na države i državne aktere, a ne na privatna pravna lica. Stoga, privatna regulativa ima potencijal da uspostavi ključnu vezu između osnovnih javnih normi i PMSC, posebno na nadnacionalnom nivou. U tom pogledu, međutim, privatna regulativa je upitna zbog svog neuhvatljivog sadržaja, koji ne precizira kako se pravila koja se odnose na države i državne aktere mogu primijeniti i na PMSC i njihove zaposlene. Na primjer, opšte izjave „usklađenost sa međunarodnim i domaćim pravom“ ne objašnjavaju kako se pravila koja se odnose na javna lica mogu zapravo proširiti na privatna pravna lica.*

4. OTVORENA PITANJA?

Postoji li dvosmislenosti oko korišćenja PMSC?

Privatne vojne kompanije posluju na različitim geografskim lokacijama i političkim klimama. Dvosmislenosti nastaju kada je multinacionalna

* *Corporate Social Responsibility*

* *International Code of Conduct for Private Security Service Providers*, pristupljeno 2022., na: https://icoca.ch/wp-content/uploads/2022/01/INTERNATIONAL-CODE-OF-CONDUCT_Amended_2021.pdf

* *UN General Assembly resolution 39/46, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Dec. 10, 1984, stupila na snagu June 26, 1987.*, pristupljeno 2022., na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cat.pdf> ,

* *SEESAC, The Sarajevo Code Of Conduct For Private Security Companies (2006)*, pristupljeno 2022., na: <http://www.seesac.org/res/files/publication/544.pdf>

korporacija locirana u državi koja je toliko nestabilna da se od njenog bezbjednosnog osoblja zahtijeva da se redovno bavi rizikom od uzimanja talaca, piraterije i terorističkih napada. U takvim slučajevima, ne samo da postaje nejasno da li su privatne kompanije za obezbjeđenje angažovane u neregularnim borbama ili djeluju samo kao pružaoci usluga obezbjeđenja. Takođe je dvosmisleno da li imaju ili ne civilni status i, ako da, koji zakoni ih regulišu. (Saner, Uchegbu, Yiu, 2019) Pravna dvosmislenost je obično uzrokovana nepreciznim zakonodavnim jezikom koji zamagljuje pravnu odgovornost, jer regulacija inherentno ne implicira režim praćenja u slučajevima nepoštovanja, uključujući nametanje sankcija kao element tvrdog zakona. Država, međunarodne organizacije i multinacionalne korporacije miješaju regulaciju mekog prava sa tvrdim pravom, u pogledu stepena odgovornosti za nadgledanje industrije PMSC.

Da li vlade imaju previše slobode da koriste PMSC na legitiman i nelegitiman način?

U međunarodnom pravu ne postoji vakuum u pogledu toga da li zaposleni u PMSC treba da budu krivično gonjeni za zločine počinjene u inostranstvu. Ova pitanja postaju složena kada je multinacionalna kompanija u javnom vlasništvu i veoma blisko povezana sa državom. Primjeri ovoga su u južnoafričkoj rudarskoj industriji, u kojoj je vladino odjeljenje odgovorno za nadgledanje ulaganja u državna preduzeća u ime političkih akcionara. Tamo gdje su privatni zaštitari angažovani da zaštite rudarsku infrastrukturu od vandalizma i uništavanja, nejasno je gdje pada teret odgovornosti u pogledu praćenja ponašanja zaštitara. Činjenica da su i službenici javne policije i službenici privatnog obezbjeđenja naoružani i imaju preklapajuće aktivnosti otežava razliku između javnog i privatnog policijskog rada.

U MPH je izričito jasno da je država u kojoj je PSC registrovana odgovorna za suđenje krivičnim i civilnim optužbama. (Chatham, 2005) Činjenica da i dalje postoji visok stepen nelegitimnih angažovanja i nizak nivo odgovornosti u industriji PMSC uprkos funkcionisanju pravnih propisa na međunarodnom nivou sugerise da međunarodno pravo (još) nije djelotvoran alat za regulisanje upotrebe PMSC.

Koji su mogući načini rješavanja pitanja izazvanih nejasnoćom u regulaciji PMSC?

Međunarodni zakoni su nejasni, široki, lako ih je zaobići i teško ih je kreirati. Sa suprotstavljenim definicijama plaćenika i PMSC u kombinaciji sa državama koje mogu da obezbijede lak put za zaobilaženje zakona, čak ni obećavajući regulatorni planovi nijesu u stanju da ostvare željeni uticaj na brzorastuću privatnu vojnu i bezbjednosnu industriju.

Generalno, postoje dve vrste država: one sa relevantnim zakonima o PMSC i one bez njih. Prema jednom izvještaju, samo 40 od 193 države članice UN-a ima bilo kakvu vrstu propisa o PMSC. PMSC koje ne žele da budu ograničeni strogim domaćim zakonima integrišu svoje kompanije u pravno blažim državama i rade odande; tako je Northbridge Services Group osnovana u Dominikanskoj Republici, ali ima komercijalne kancelarije u Velikoj Britaniji, SAD i Ukrajini. Combat Support Associates ima podružnicu registrovanu na Kajmanskim ostrvima kao CSA Limited*; i druge PMSC ili se registruju u zemljama sa malo propisa ili stvaraju podružnice u pravno neutralnim oblastima. Ovo omogućava PMSC-ima da izbjegavaju restriktivno zakonodavstvo, ali i dalje imaju vladine ugovore i njihovo komercijalno sjedište može biti smješteno u bilo kojoj razvijenoj zemlji. Da bi se obezbijedilo da privatna tijela budu u skladu sa zakonskim očekivanjima (posebno onima koja se tiču zaštite ljudskih prava) je pritisak poslovnim ograničenjima, tj. ograničenja pristupa unosnim klijentima i ugovorima. Neophodan je višenamjenski pristup koji koristi nacionalne, nadnacionalne i međunarodne pravne alate zajedno sa nepravim finansijskim i tržišnim pritiscima.

5. ZAKLJUČAK

Privatna vojna i bezbjednosna industrija postala je važan dio međunarodne ekonomije. Bez obzira na to, važno je da se razvije regulativa koja može dinamički rasti sa ekspanzijom ove industrije. Takođe je važno shvatiti da ne postoji jedinstven, idealan regulatorni put za kreatore politike. Dok se savremena debata oko rješenja ovog regulatornog problema zasniva na tome da li je nacionalno ili međunarodno pravo najbolji metod, privatne vojne kompanije i one koje sklapaju ugovore sa njima mogu da

* *Observer-Reporter (2008). Tropical tax haven for U.S. Defense contractor. 8 May.*

izaberu smjernice i zakone koje slijede i na taj način naprave postojeće regulatorne instrumente neefikasnim. Neke zemlje nastoje da razlikuju PMC i PSC. Međutim, ove dvije varijante mogu biti odjeljena iste kompanije i ponekad se koriste naizmjenično, što otežava odgovornost, posebno u slučaju kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. PMSC postaju sve sofisticiraniji, koristeći vještačku inteligenciju, na primjer, u pogledu upotrebe dronova u borbenim zonama: neki od dronova se koriste u bezbjednosne ciljeve, ali prikupljeni podaci mogu da se koriste u vojne svrhe. Pored toga, veoma sofisticirane IT metode mogu se koristiti za lociranje neprijateljskih snaga, ali se mogu koristiti i za kontrolu ljudi koji pripadaju prijateljskim i neprijateljskim grupama, povećavajući kontrolu kroz lično profilisanje, kreirajući podatke koji narušavaju privatnu bezbjednost i ugrožavajući slobodu kretanja ljudi, bez njihovog znanja. Trenutno regulatorno okruženje od značaja za industriju PMSC je dvosmisleno kao rezultat poroznih zakonskih granica i neusaglašenih politika zbog konkurentskih političkih i pravosudnih sistema: nacionalnog, regionalnog i međunarodnog. Shodno tome, neophodno je razmotriti kako bi se dvosmislenosti mogle smanjiti i pretvoriti u pravnu sigurnost putem tvrdog i mekog prava kako bi se spriječile povrede ljudskih prava. Trenutno ne postoji međunarodna ili regionalna javna regulativa koja se sveobuhvatno bavi privatnim bezbjednosnim kompanijama (PMSC). Na međunarodnom nivou, Nacrt konvencije UN-a o PMSC pruža smjernice za regulaciju, ali još uvijek nije obavezujući instrument.* Regionalno gledano, članovi 2(2)(k) i 38 Direktive 2006/123/EC Evropskog parlamenta i Savjeta za usluge na unutrašnjem tržištu* isključio je do 2010. godine odluku o izradi jedinstvenih pravila po pitanju bezbjednosti u EU (White, MacLeod, 2008). Uprkos isteku roka i relevantnim praktičnim problemima, na primjer, u pitanju licenciranja, takva odluka još nije donesena. (Button, Stiernstedt, 2016)

Na nacionalnom nivou, postojeća ili predložena pravila variraju od države do države, uglavnom zasnovana na njihovim ustavnim osnovama,

* *UN General Assembly Doc. A/HRC/15/25 Rep. of the Working Group, Rep. of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-determination, July 2, 2010., <https://www2.ohchr.org/english/issues/mercenaries/docs/A.HRC.15.25.pdf>*

* *Council Directive 2006/123/EC on services in the internal market, arts. 2, k, 2006, pristupljeno mart 2022., na : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0123&andrid=5> ,*

društvenoj percepciji PMSC i kvantitativnom pribjegavanju uslugama bezbjednosti. U državama u kojima zaštitne usluge tradicionalno pružaju privatne firme, npr. kao SAD, postoji javna regulativa koja se bavi ovom problematikom. Nasuprot tome, pravila koja regulišu vojne službe tradicionalno se odnose na javna pravna lica, ali ne i na privatne kompanije, sa izuzetkom plaćenika, koji ipak predstavljaju posebnu kategoriju. PMSC mogu sklapati ugovore sa državama, vladinim i nevladinim organizacijama i drugim privatnim subjektima. Osnovna privatna pravila utvrđuju da je PMSC dozvoljeno da sklapaju ugovore isključivo sa legitimnim i priznatim državama, međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i privatnim kompanijama, pažljivim razmatranjem njihove odgovornosti. Što je još važnije, od PMSC se traži da se ne angažuju u ugovorima koji bi mogli da krše pravila društveno odgovornog poslovanja koja regulišu pružanje usluga, u pogledu suštine, usklađenosti i pitanja sprovođenja. Međutim, transnacionalna privatna regulativa ne primorava PMSC da unesu pravila CSR-a u ugovore. Pozivanje na postojeća javna pravila je važno, jer potencijalno primorava PMSC da se pridržavaju obaveza koje bi inače mogle biti neprimjenljive. Ovo se posebno odnosi na međunarodna pravila, na primjer, Konvenciju protiv torture,* koja se prvenstveno odnosi na države i državne agente, a ne na privatna pravna lica. Stoga, privatna regulativa ima potencijal da uspostavi ključnu vezu između osnovnih javnih normi i PMSC, posebno na nadnacionalnom nivou. UN su takođe potrošač privatnih vojnih i bezbjednosnih usluga. Od 1990-ih, agencije UN zapošljavaju kompanije da zaštite osoblje koje radi u složenim okruženjima i da daju Savjete, obuku i logističku podršku operacijama UN. Korišćenje privatnih bezbjednosnih službi od strane UN ne koordiniše centralno tijelo UN, već agencije UN i menadžeri na nivou zemlje angažuju bezbjednosne snage na ad hoc osnovi. Odjeljenje za bezbjednost i zaštitu UN (DSS) je 2011. godine pokrenulo razvoj internih politika i procedura za ugovaranje bezbjednosti koje bi se odnosile na cio sistem UN. Te politike i primjer ugovora za usluge obezbjeđenja objavljeni su u novembru 2012. Ujedinjene nacije ne mogu smatrati unitarnim akterom zbog svoje „konglomeratne“ i decentralizovane prirode.

* *UN General Assembly resolution 39/46, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Dec. 10, 1984, (stupila na snagu June 26, 1987). pristupljeno 2022., na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cat.pdf> ,*

LITERATURA

1. Abrahamsen, R., Williams, M., (2022) The globalisation of private security: Country report – Nigeria, 2005. <https://gsdrc.org/document-library/the-globalisation-of-private-security-country-report-nigeria/>
2. Andrew, F., Krepinevich, 2002. The Military Technical Revolution: A Preliminary Assesment, Center for Strategic and Budgetary Assesment Washington D.C., <https://csbaonline.org/uploads/documents/2002.10.02-Military-Technical-Revolution.pdf>
3. BBC News, False flags: What are they and when have they been used?, 2022., <https://www.bbc.com/news/world-60434579>
4. Berger, M., 2022. What is the Wagner Group, the Russian mercenary entity in Ukraine? The Washington post, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/09/wagner-group-russia-uraine-mercenaries/>
5. Berghuizen, J., 2018. Outsourcing logistics: one step too far? NATO Joint Air Power Conference, Joint Air Power Competence Centre, https://www.japcc.org/wp-content/uploads/JAPCC_Read_Ahead_2018.pdf
6. Brzoska, M., 2006. Trends in Global Military and Civilian Research and Development (R&D) and their Changing Interface, https://www.researchgate.net/profile/Michael-Brzoska/publication/242726116_Trends_in_Global_Military_and_Civilian_Research_and_Development_RD_and_their_Changing_Interface/links/0deec535a0c8d315e5000000/Trends-in-Global-Military-and-Civilian-Research-and-Development-R-D-and-their-Changing-Interface.pdf
7. Button, M., Stiernstedt, P., 2016. Comparing Private Security Regulation in the European Union, Institute of Criminal Justice Studies, University of Portsmouth, Portsmouth, UK, <https://repository.uwl.ac.uk/id/eprint/6179/1/Button%20and%20Stiernstedt%20%282018%29%20Comparing%20private%20security%20regulation%20in%20the%20European%20Union.pdf> ; European Parliament
8. Center for Civilians in Conflict, 2019. <https://civiliansinconflict.org/our-work/impact/>
9. Chatham House, Private military companies: A legal vacuum? A summary of discussion at the International Law Programme Discussion Group, 2005.

na: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/il160305.pdf>

10. Cottier, M., 2006. Elements for Contracting and Regulating Private Security and Military Companies, 88 International Review of the Red Cross, Vol. 88, Number 863, 637-663, 642-43, https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_863_8.pdf

11. Council Directive 2006/123/EC on services in the internal market, arts. 2, k, 2006, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0123&rid=5>

12. CSEND (Centre for Socio-Eco-Nomic Development), Summary report: The evolution of warfare. Presented at the United National Library Event, Geneva, 5 December, 2019. <http://www.diplomacydialogue.org/images/files/20190202-CSEND-%20Un%20Library%20Jan%202019.pdf>

13. Cusumano, E., 2019. Migrant rescue as organized hypocrisy: EU maritime missions offshore Libya between humanitarianism and border control. Cooperation and conflict, 54 (1), 3–24, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010836718780175>

14. Debusmann, Jr B., 2022. Private military firms see demand in Ukraine war, BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60669763>

15. Dunigan, M., 2011. Victory for Hire : Private Security Companies' Impact on Military Effectiveness, Stanford University Press.

16. Headquarters Department of the Army, Logistics Civil Augmentation Program: Army Regulation 700E-137, (Mar. 23, 2017., https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN2768_AR700-137_Web_FINAL.pdf

17. Hirsch, A., Vidal, J., 2012. Shell spending millions of dollars on security in Nigeria, leaked data shows. The Guardian, 19 August, 2012. <https://www.theguardian.com/business/2012/aug/19/shell-spending-security-nigeria-leak>

18. Hong, K. W., 2000. Low-intensity conflict. Journal of Singapore Armed Forces, 26(3), https://www.mindef.gov.sg/oms/content/imindef/publications/pointer/supplements/LDAC/_jcr_content/imindefPars/0013/file.res/LIC.pdf

19. <https://mosaicsec.com/>

20. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/false%20flag>
21. Korajlić, N., Muharremi, D., Hajdarević, A., Sahadžić, N., Ismaili, G., 2022. „Specifičnosti istraživanja krivičnih djela protiv djece i mladih“ – Logos centar, Mostar,
22. Mosquera, A. M., Chalanouli, N. P., 2012. Regulating and monitoring PMSCs in NATO operations, Private Military and Security Companies, 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law, Sanremo, Italy, 6 September. Str.128-146, 2012. <http://ihl.org/wp-content/uploads/2018/12/35th-Round-Table.pdf>
23. NATO Support and Procurement Agency (NPSA), Instructions for NATO support and procurement agency contractors supporting operations and missions, 2021., <https://www.nspa.nato.int/resources/site1/General/business/procurement/General%20info/OI-4200-01-EN.pdf>
24. NATO, KFOR explores new frontiers in operational medical support. 2018. <https://jfcnaples.nato.int/kfor/media-center/archive/news/2018/kfor-explores-new-frontiers-in-operational-medical-support>
25. Østensen, Å. G., 2011. UN use of private military and security companies: Practices and policies. No. 3. <https://reliefweb.int/report/world/un-use-private-military-and-security-companies-practices-and-policies>
26. Ovčina, A, Eminović, E., Sitnić, A., Neuberg, M., Hajdarević, A., „Upravljanje kvalitetom zdravstvene njege u funkciji unapređenja sestrinske kliničke prakse“– Medicinski žurnal, KCUS Ebsco i Medline Baza.
27. Percy, S., 2012. Regulating the private security industry: A story of regulating the last war. International Review of the Red Cross, 94(887), <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/review-2012/irrc-887-percy.htm>
28. Rettman, A., 2019. Former EU top diplomat becomes security lobbyist. EUobserver, <https://euobserver.com/eu-political/146436>
29. Ruggie, J. 2011. (Special Representative of the Secretary-General), Rep. on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, U.N. Doc. A/HRC/17/31, file:///C:/Users/Marijan/Downloads/A_HRC_17_31-EN.pdf
30. Saner, R., 2015. “Private Military and Security Companies: Industry-Led Self-Regulatory Initiatives versus State-Led Containment Strategies”,

CCDP Working Paper 11, The Centre on Conflict, Development and Peacebuilding, Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva,

https://repository.graduateinstitute.ch/record/293251/files/WP11_CCDP_2015.pdf

31. Saner, R., Uchegbu A. Yiu L., 2019. Private Military and Security Companies in Public Arenas, Esade Center for Public Governance, <http://esadepublic.esade.edu/posts/post/francisco-longo-passes-the-baton-to-marc-esteve-at-the-head-of-esadegov>

32. Schreier, F., Caparini, M., 2005. Privatising security: Law, practice and governance of private military and security companies. Vol. 6., 2005. <https://doi.org/10.13140/2.1.4488.0643>

33. Singer P. W., 2003. Corporate warriors : the rise of the privatized military industry, Cornell University Press, Ithaca and London, <https://vdoc.pub/download/corporate-warriors-the-rise-of-the-privatized-military-industry-154bihn6dduo>

34. Singer, P., 2004. „War, Profits and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law“, *Colombia Journal of Transnational Law*, Vol. 42, 2, 521-49, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/singer20040122.pdf>

35. Thomas, A., 1999. The New Mercenaries and the Privatization of Conflict, Parameters, <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1926&context=parameters>

36. UN General Assembly Doc. A/HRC/15/25 Rep. of the Working Group, Rep. of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-determination, July 2, 2010., <https://www2.ohchr.org/english/issues/mercenaries/docs/A.HRC.15.25.pdf>

37. UN General Assembly resolution 217 A (III).

38. UN General Assembly resolution 2200 A (XXI), annex.

39. UN General Assembly resolution 39/46, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Dec. 10, 1984, stupila na snagu June 26,1987., pristupljeno 2022., na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cat.pdf>

40. UN Library Talk Event, “Discussion on the Evolution of Warfare”, UN Geneva, 5th December 2018”, organized by the author with participation of experts in the field, 2018. Pristupljeno januar 2022., na: <http://www.diplomacydialogue.org/conferences/political-diplomacy/180-evolution-of-warfare-the-respect-of-international-humanitarian-law-and-international-human-rights-law-by-private-military-security-companies.html>
41. UN Treaty Series, vol. 1249, No. 20378.
42. Weiss, R. P., 2007. From Cowboy Detectives to Soldiers of Fortune: Private Security Contracting and Its Contradictions on the New Frontiers of Capitalist Expansion. Social Justice, 34, 1, http://www.socialjusticejournal.org/pdf_free/109Intro.pdf
43. Weiss, R., 2007. „From Cowboy Detectives to Soldiers of Fortune: Private Security Contracting and Its Contradictions on the New Frontiers of Capitalist Expansion“, Social Justice, Vol. 34, 3/4 http://www.socialjusticejournal.org/pdf_free/109Intro.pdf
44. White, N. D., MacLeod, S., 2008. EU Operations and Private Military Contractors: Issues of Corporate and Institutional Responsibility, The European Journal of International Law Vol. 19 no. 5. 965-988, <https://academic.oup.com/ejil/article/19/5/965/505580>
45. Wood, C., 2013. Private Military Companies and International Security, E-International Relations, <https://www.e-ir.info/2013/03/21/private-military-companies-and-international-security/><https://www.e-ir.info/pdf/34804>